

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ЛІГА СТУДЕНТІВ АСОЦІАЦІЇ ПРАВНИКІВ УКРАЇНИ

**ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА БЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 19-20 травня 2016 року)

Суми
Сумський державний університет
2016

судів визначатиме закон, обмеження недоторканності суддів – судді матимуть тільки функціональний імунітет та інше [5]. По-суті, жодне з завдань не були виконані до кінця року, навіть до останніх днів існування вищезгаданої коаліції. Вони залишилися лише певним орієнтиром, красивими словами.

Висновок. За період з 2014 по 2016 роки було здійснено крок в напрямку реформування судової влади в Україні, було видано ряд нормативно-правових актів, ще більше ідей, лозунгів проголошувалось представниками центральних органів влади. Проте, враховуючи складність ситуації, фактичний занепад правової системи та часу який вже пройшов, можна з легкістю сказати, що вищезгаданих актів замало, також замало дій на їх практичній реалізації. Більшість ідей, завдань, які були проголошені на 2014 та 2015 роки не виконали або виконались в недостатній мірі. Так звана «люстрація» та перекваліфікація суддів не була проведена в повній мірі, а точніше, провалилась. Лише на початку 2016 року почали переатестацію деяких суддів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про відновлення довіри до судової влади в Україні. Закон України від 8 квітня 2014 року № 1188-VII. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 23, ст.870.

2. Про забезпечення права на справедливий суд. Закон України від 12 лютого 2015 року № 192-VIII. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 18, № 19-20, ст.132.

3. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки. Указ Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>.

4. Конституція України. Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.

5. Угода про Коаліцію депутатських фракцій «Європейська Україна». Угода, Регламент від 27 листопада 2014 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0001001-15>.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ В МЕХАНІЗМІ ЗАХИСТУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Ірклієнко А. І.

студент III курсу інституту права та суспільних відносин

Відкритого Міжнародного Університету розвитку Людини «Україна»

м. Київ

Актуальність теми дослідження. Подальші процеси демократизації українського суспільства та становлення України як правової, соціальної держави потребують удосконалення існуючих і створення нових механізмів, спрямованих на реалізацію прогресивних ідей у сфері забезпечення прав людини і громадянина, встановлення ділових і конструктивних відносин громадян з органами влади.

Права людини — одна з основоположних проблем сучасної цивілізації. Це особлива сфера філософського і наукового знання, в якій юриспруденції відведена основоположна роль. Право як інструмент регулювання людських взаємовідносин для того і існує, щоб забезпечувати права і свободи особи, регламентувати отримані моделі взаємодії і взаємостосунків між людьми.

Одним із нових правозахисних механізмів є Конституційний Суд України. Основи його статусу закріплені у статтях 147-153 Конституції України та Законі України “Про Конституційний Суд України” від 16 жовтня 1996 р., який належним чином урегулював його модель, порядок, формування та функціонування.

Надзвичайно важливо зрозуміти саму природу цього інституту, розглянути досвід зарубіжних країн з метою кращого розуміння причин його необхідності й особливостей функціонування в наших специфічних умовах для існування ефективного механізму захисту прав і свобод людини і громадянина.

В радянський період ця проблема не досліджувалася у зв'язку з відсутністю даного інституту, а про залучення зарубіжного досвіду мови і не могло бути.

З появою Конституційного Суду України серед громадян, у засобах масової інформації і в науковому середовищі часто зустрічалося різне бачення змісту і характеру діяльності, а також процедур формування Конституційного Суду України. В сучасній юридичній науці проблеми діяльності Конституційного Суду України як засобу (механізму) захисту прав і свобод людини і громадянина до кінця не досліджені. Відсутність правових традицій та рис громадянського суспільства, невисокий рівень правової освіти населення і неусвідомлення принципу розподілу влад, призводило до того, що суспільство не завжди розуміло функціональне призначення Конституційного Суду і розглядало його як найвищий судовий орган у системі судів загальної юрисдикції, специфічною контролюючою установою. Тобто ще однією бюрократичною ланкою в системі органів державної влади.

Відповідно до статей 147 і 150 Конституції України, а також пункту 1 статті 13 Закону “Про Конституційний Суд України”, останній вирішує питання відповідності Конституції (конституційності) законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, а також правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим. Оскільки права та свободи людини і громадянина закріплені в Конституції, то вони і є одним із критеріїв оцінки конституційності цих актів. Якщо за результатами перевірки Конституційний Суд визнає ці акти або окремі їх положення такими, що не відповідають Конституції, то вони втрачають юридичну силу з дня визнання їх неконституційними.

Суб'єктами права на конституційне подання з цього питання є Президент України, не менш як сорок п'ять народних депутатів України (підпис депутата не відкликається), Верховний Суд України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Верховна Рада Автономної Республіки Крим. Фізичні, як і юридичні, особи, конституційні права яких прийняттям відповідного акту порушені, не можуть безпосередньо звернутися до Конституційного Суду. Це право вони можуть реалізувати лише через вказані органи, які в такому разі будуть їх представляти.

Підстави для відкриття провадження у справі.

Підставами для порушення питання про відкриття провадження у справі щодо відповідності норм чинного законодавства принципам і нормам Конституції України стосовно прав та свобод людини і громадянина є:

- 1) наявність спірних питань щодо конституційності прийнятих і оприлюднених у встановленому порядку законів, інших правових актів;
- 2) виникнення спірних питань щодо конституційності правових актів, виявлених у процесі загального судочинства;

3) виникнення спірних питань щодо конституційності правових актів, виявлених органами виконавчої влади в процесі їх застосування та Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини у процесі його діяльності.

Предметом конституційного провадження у справах щодо конституційності норм законів, якими суперечливо регулюється порядок реалізації конституційних прав та свобод людини і громадянина, є вирішення спірних питань конституційності норм двох чи більше законів або актів міжнародного права, визнаних обов'язковими на території України, що встановлюють різний порядок реалізації одних й тих самих конституційних прав та свобод, чим суттєво обмежуються можливості їх використання.

Ще одним напрямом конституційного захисту прав і свобод є офіційне тлумачення Конституційним Судом України Конституції і законів України. Згідно зі статтею 42 Закону “Про Конституційний Суд України”, з метою забезпечення реалізації чи захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина, а також прав юридичної особи, до Конституційного Суду України може бути подане конституційне звернення про необхідність офіційного тлумачення Конституції України та законів України.

Суб'єктами такого звернення є громадяни України, іноземці, особи без громадянства, а також юридичні особи. Підставою для конституційного звернення цих осіб є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94 Закону “Про Конституційний Суд України”). Тобто, такі особи повинні бути особисто (безпосередньо) зацікавлені у рішенні Конституційного Суду, адже саме їхнім конституційним правам і свободам завдана певна шкода або створена небезпека її спричинення.

Окремо слід зауважити, що така вимога Закону як наявність неоднозначного застосування Конституції або законів України суттєво звужує можливості фізичних і юридичних осіб щодо захисту своїх прав в Конституційному Суді України, оскільки фактично їм доводиться або шукати факти неоднозначного застосування законодавства, або чекати, коли такі факти настануть. Однозначне, хоча й неправильне застосування Конституції або законів України, за буквою Закону, не є підставою звернення до Конституційного Суду за захистом своїх прав. Тому в цій частині Закон “Про Конституційний Суд України” потребує доопрацювання.

Якщо Конституційний Суд, розглядаючи справу про офіційне тлумачення Закону (окремих його положень), встановить його невідповідність Конституції України, то у цьому ж провадженні він вирішує питання щодо неконституційності цього Закону або окремих його положень (частина друга статті 94 Закону). Дане положення є надзвичайно важливим засобом захисту прав і свобод саме для громадян, які не є суб'єктами конституційного подання з питань відповідності законів та інших правових актів Конституції України.

Крім цього, важливість такого засобу захисту полягає у тому, що, розглядаючи індивідуальне звернення, Конституційний Суд здійснює вплив на всю правозастосовну практику, спрямовуючи її в конституційне русло і забезпечуючи захист прав і свобод з питань, що були предметом офіційного тлумачення в системі виконавчої і судової влади, а також сприяє відповідальному ставленню цих органів до забезпечення прав і свобод у процесі застосування нормативно-правових актів.

Серед процедур, які використовують органи конституційної юрисдикції в багатьох зарубіжних країнах для захисту прав та свобод людини і громадянина, чи не найпопулярнішим є розгляд конституційних скарг. Сутність інституту конституційної скарги сьогодні зводиться до права громадян звертатися до органів судового конституційного контролю з проханням про перевірку конституційності владних актів, якими порушується, на їх думку, їхні права і свободи. На жаль, в законодавстві України цей інститут не знайшов свого відображення, що, мабуть, пояснюється прагненням законодавця запобігти перевантаженню Конституційного Суду України такими справами. Разом з цим це обмежує можливості громадян щодо захисту своїх прав національними правовими засобами, зокрема і в Конституційному Суді. Цікавим є досвід правового регулювання конституційної скарги у Польщі, де вона може бути внесена до Конституційного Трибуналу після вичерпання всіх інстанційних можливостей оскарження. Це дозволяє запобігти непомірному завантаженню Конституційного Трибуналу. Закон “Про Конституційний Трибунал” формулює і інші обмеження надходження скарг з метою створення Трибуналу можливостей для нормальної і ефективної роботи. Серед них: обмеження термінів подання скарги – три місяці з дня прийняття остаточного рішення відповідним органом; наявність встановленої форми скарги; наявність процедури попереднього розгляду скарги. Крім цього, обмеженням по суті є вимоги, що стосуються суб’єктів і предмету оскарження.

Польський варіант захисту прав і свобод людини і громадянина органом конституційної юстиції заслуговує на увагу і в Україні. Особливо це стосується регулювання інституту конституційної скарги. У зв’язку з цим було б доцільно скористатися цим досвідом і надати громадянам право звертатися до Конституційного Суду України, але після використання всіх інших правових засобів.

Таким чином, Конституційний Суд України займає досить важливе місце в механізмі захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні. Більшість прийнятих ним за час своєї діяльності рішень так чи інакше стосується забезпечення прав людини. Крім цього, є всі підстави стверджувати, що вже сам факт існування такого органу конституційного контролю і в Україні значною мірою дисциплінує органи державної влади, змушує їх діяти відповідно до законодавства України, спрямовуючи свою діяльність на забезпечення та захист прав і свобод людини і громадянина.

Колегія суддів КС у справах за конституційними поданнями більшістю голосів суддів, що входять до її складу, приймає процесуальну ухвалу про відкриття провадження у справі в КС або про відмову у такому провадженні. У разі прийняття Колегією суддів ухвали про відкриття провадження у справі в КС ця справа вноситься Головою КС на розгляд пленарного засідання КС. У випадку прийняття ухвали про відмову у відкритті провадження у справі, секретар Колегії суддів направляє матеріали Голові КСУ для розгляду справи на засіданні КС.

У аналогічному порядку проводиться процедура прийняття процесуальної ухвали про відкриття провадження у справах за конституційним зверненням чи процедура відмови у відкритті такого провадження.

Формою діяльності КСУ є засідання, на яких КСУ розглядаються всі питання, що потребують вирішення КС, крім тих, що вирішуються на його пленарних засіданнях.

Засідання КС є повноважним, якщо на ньому присутні не менше одинадцяти суддів КСУ. Рішення КС приймаються на засіданнях КСУ, якщо за нього проголосувало більше половини суддів, які брали участь у засіданні.

Для забезпечення повноти розгляду справи Колегія суддів КС в процесі провадження у справі мають право витребувати від ВРУ, ПУ, Прем'єр-Міністра, Генерального прокурора, суддів, місцевих органів державної влади, органів вдали АРК, посадових осіб, підприємств, організацій, політичних партій, об'єднань громадян і окремих громадян необхідні документи, що стосуються справи. Крім того КС має право викликати посадових осіб, експертів, свідків, громадян, участь яких повинна забезпечити об'єктивний і повний розгляд справи.

Розгляд справи на пленарному засіданні чи на засіданні КСУ може бути підставою відкладення розгляду справи, якщо учасник конституційного провадження відсутній з поважних причин.

У разі повторної неявки з поважної причини учасника конституційного провадження КС може прийняти рішення про розгляд справи за його відсутності. У разі неявки без поважної причини КС приймає рішення за відсутності учасника.

ЗУ "Про КСУ" регулює першим порядком провадження у справах щодо конституційності законів та ін. правових актів ВРУ, ПУ, Кабміну, правових актів ВР АРК.

Суб'єкти права на конституційне подання з цих питань направляють до КСУ конституційні подання, в яких викладаються аргументи і стверджується неконституційність відповідних актів, визначають до 3 представників для участі у розгляді справи. КСУ обов'язково до участі в провадженні у справі залучає представників органів влади, акти яких оспорується щодо їх конституційності. Якщо ці акти чи їх окремі положення визнаються такими, що не відповідають КУ, то вони оголошуються нечинними і втрачають чинність від дня прийняття КСМ рішення про їх неконституційність.

КСУ розглядає провадження у справах щодо конституційності правових актів, що викликають спір стосовно повноважень конституційних органів державної влади України органів влади АРК та органів місцевого самоврядування.

Підставою для такого конституційного подання є наявність спору стосовно повноважень уже вказаних органів, якщо один із суб'єктів права на конституційне подання, що визначені у ст. 40 ЗУ "Про КСУ", вважає, що правові акти, якими встановлено повноваження зазначених органів, не відповідають КУ.

По даному провадженню справи КСУ приймається рішення, в резолютивній частині якого Судом дається висновок щодо конституційності оспорюваного правового акту.

КС розглядає також справи щодо конституційності актів про призначення виборів, всеукраїнського референдуму чи місцевого референдуму в АРК. Конституційне подання з питань дачі висновків щодо конституційності зазначених актів може бути направлено до КС в строк не пізніше місяця від дня офіційного оголошення дати призначення, відміни чи відстрочення виборів, всеукраїнського референдуму чи місцевого референдуму в АРК.

Предметом розгляду КС при цьому поданні є питання щодо конституційності правових актів ВРУ, ПУ, правових актів ВР АРК про призначення виборів, всеукраїнського чи місцевого референдуму в АРК.

Якщо КСУ такі акти визнає неконституційними своїм рішенням, то у останньому зазначається про припинення діяльності всіх органів, які були створені для проведення цих виборів чи референдумів, про знищення бюлетенів, агітаційних матеріалів і про припинення фінансування заходів щодо проведення виборів чи референдумів та повернення державі перерахованих, але не використаних коштів.

КС розглядаються також такі види справ, як провадження у справах щодо відповідності законів та інших, правових актів ВРУ, ПУ, Кабінету Міністрів України, ВР АРК конституційним принципом і нормам стосовно прав і свобод людини і громадянина. Підставами для порушення питання про відкриття провадження у даній справі є наявність спірних питань щодо конституційності прийнятих і оприлюднених законів, інших правових актів, виникання спірних питань щодо конституційності правових актів, які виявлені в процесі загального судочинства.

ЛІТЕРАТУРА:

- 1 Федоров М. П: Історія держави і права зарубіжних країн, Київ, 1998, с. 221.
- 2 Фрицький О.Ф. Конституційне право України. Київ, Юрінком інтер 2002 р., с. 75-76.
- 3 Фрицький О.Ф. Конституційне право України. Київ, Юрінком інтер 2002 р., с. 73.
- 4 Фрицький О.Ф. Конституційне право України. Київ, Юрінком інтер 2002 р., с. 81.
5. Антонович М.М. Конвенція про захист прав людини і основних свобод у судах європейських держав та перспективи її застосування в Україні / М.М.Антонович // Право України. — 2000. — № 8 — С. 42-46.
6. Антонович М.М. Україна в міжнародній системі захисту прав людини / М.М.Антонович — К.: Видавничий дім “КМ Akademia”, 2000. — 261 с.
7. Антонюк З.П. Права людини у відкритому суспільстві / З.П.Антонюк // Вітчизна. — 1996. — № 9-10.
8. Антонюк З.П. Щодо питання прав людини в Україні / З.Антонюк, М.Мартинюк // Право України. — 1995. — № 2. — С. 44-48.
9. Астрахан А.А. Гарантии и пределы осуществления конституционных прав и свобод советских граждан: автореферат диссертации... кандидата юридических наук: 12.00.02 / А.А.Астрахан / Московский государственный университет. — М.: Изд-во Московского ун-та, 1986. — 25 с.
10. Бандурка О.М. Роль адміністративного законодавства в зміцненні правопорядку (Матеріали наук.-практ. конференції, Харків, 1994) / О.Бандурка. — Х.: Вид-во ХарPI УАДУ “Магістр”, 1994. — 291 с.
11. Барабаш Ю.Г. Державно-правові конфлікти в теорії та практиці конституційного права. Монографія / Ю.Г.Барабаш. — Х.: Право, 2008. — 219 с.
12. Барчукова Н.С. Всеобщая декларация и международные пакты об уважении и защите основных прав и свобод человека / Н.С.Барчукова. — М.: Правда, 1978. — 84 с.
13. Бережнов А.Г. Права личности: Некоторые вопросы теории / А.Г.Бережнов. — М.: Наука, 1991. — 120 с.
14. Бернхардт Р. Европейский Суд по правам человека в Страсбурге: новый этап: новые проблемы / Р.Бернхардт // Государство и право. — 1999. — № 7. — С. 57-62.
15. Боботов С.В. Конституционная юстиция / С.В.Боботов. — М.: Юристъ, 1994. — 127 с.